

ISTORIE ȘI FILOZOFIE

POLITICA CONFESIONALĂ A IMPERIULUI RUS ȘI ORGANIZAREA ADMINISTRATIV-RELIGIOASĂ A BISERICII ARMENEȘTI

Ion GUMENĂI

Dacă e să ne referim la comunitatea armenescă din Basarabia, dacă vom încerca să o amplasăm pe eșichierul politicii religioase a Imperiului Rus în această regiune și nu numai, atunci după modul de comportament față de aceasta a autorităților țariste și a poziționării față de ea a puterii centrale, ea s-ar situa alături de cea protestantă, dar în partea mai apropiată de centrul politic al puterii. Respectiva confesiune a fost încă din perioada lui Petru I observată, în sensul bun al cuvântului, de către administrația rusă, fiind înzestrată cu o serie de privilegii, și, de fapt, după părerea noastră, fiind cea mai apropiată ca atitudine, precum era și cea față de Biserica Ortodoxă. Evident, acest lucru nu a fost întâmplător, armenii prestand o serie de servicii în beneficiul Imperiului Rus.

În aceleași mod a continuat politica țaristă și în timpul declanșării și mersului conflictului ruso-otoman din 1806-1812. Cu toate că, încă nici pe departe nu se cunoșteau rezultatele finale ale conflagrației, deja în 1809, pentru conducerea spirituală a armenilor din teritoriile românești este organizată o episcopie, în fruntea căreia este pus Grigor Zaharean, candidatură susținută atât de către feldmareșalul Prozorovschii, cât și de Gavriil Bănulescu-Bodoni.

Alegerea candidaturii acestui personaj de asemenea nu a fost întâmplătoare, deoarece, pe de o parte, acesta era născut la Cetatea Albă, iar pe de alta, era mai mult decât loial față de autoritățile țariste, lucru demonstrat prin activitatea și faptele sale anterioare, fiind în același timp antrenat în luptele dintre grupările conducerii de vârf a comunității armenesti din Imperiul Rus, numirea sa fiind un joc al puterii imperiale în vederea calmării spiritelor.

Urmând dispozițiile autorităților imperiale, episcopul Grigor s-a prezentat în iunie 1809 la Iași, unde a și fost stabilit sediul noii eparhii, pentru care au fost fixate și statele de funcțiuni și cheltuielile care urmau a fi acoperite din fondurile locale.

Activitatea acestei instituții însă a fost de scurtă durată, deoarece odată cu încheierea păcii de la București, ca și în cazul lui Gavriil Bănulescu-Bodoni, Grigor Zaharean a fost nevoit să se retragă de la Iași. Dar, iarăși, ca și în cazul omologului său ortodox, acesta s-a stabilit la Chișinău, continuând să fie considerat episcop al armenilor din tot spațiul românesc, urmând ca astfel să organizeze viața eparhiei într-un nou centru. Dar, este necesar de atras

atenția asupra faptului că acest lucru nu era unul întâmplător, deoarece în acest caz, Basarabia urma să preia funcția pe care o avea colonia Grigoriopol, acum deci urmând să se dea exemplul „bunei guvernări țariste” și a atitudinii binevoitoare față de armeni pe exemplul nu a unui singur oraș, ci a unei regiuni.

Față de conducerea și administrarea spirituală a armenilor, organele de conducere centrale și locale au rămas în continuare a fi constante, urmând să traducă în viață scopurile care au fost puse. Tocmai din aceste considerente, deja în 1813, conducerii comunității armenesti i s-a repartizat la Chișinău un teren de 13.300 stânjeni de pământ, precum s-a dispus mai apoi – pentru Casa episcopală, iar la acest teren, la cererea lui Zaharean, s-au mai adăugat 11970 stânjeni – pentru clădirea unei biserici și a casei parohiale.

Este cunoscut că, în urma războiului ruso-turc din 1828-1829, la Rusia, deoarece aceasta concomitent deschisese acțiuni militare și împotriva Persiei, a fost alipită o parte din teritoriu ce includea în sine și hanatele Erevanului și Nahicevanului. Acest lucru într-adevăr a dus la creșterea numărului populației armenesti ce se refugia din alte teritorii în regiunile patriei sale istorice. În acest sens, la 21 mai 1830 este adoptat de către guvernatorul General al Novorosiei și Basarabiei decretul parafat de către împărat, prin care se aduce la cunoștință că, în urma creșterii considerabile a numărului armenilor în orașele Nahicevan, Grigoriopol, Carasubazar și în altele din sudul Rusiei și Basarabiei, pentru o ocârmuire mai benefică a confesiunii, se constituie Eparhia Nahicevanului și Basarabiei, pe lângă cea existentă a Ascerahanului, în fruntea ei fiind numit Arhiepiscopul Nerses. Astfel, Biserica Armeano-Gregoriană din Basarabia forma în Rusia una din cele șase eparhii existente, având în componența sa bisericile din Sankt-Petersburg, Moscova, Ekaterinoslav, Herson și Basarabia, precum și Rostov și Taganrog. Episcopul acestei eparhii depindea de Patriarhul din Ecimiadzin și s-a aflat la Chișinău până în anul 1875.

Or, nu putem să nu fim de acord cu faptul că numărul populației armenesti a crescut, dar din punct de vedere al așezării sale geografice Nahicevanul era mult mai aproape de centrul spiritual al armenilor și logic era să fi fost stabilit noul sediu tocmai în această localitate. Credem, însă, că anume în acest caz factorul economic și-a avut de spus cuvântul, cu atât mai mult că în teritoriul interfluviului Pruto-Nistriean exista deja o structură administrativă bine definită, spre deosebire de noul teritoriu unde aceasta urma abia să fie constituită.

Definitivarea statutului acestei instituții bisericești în cadrul Imperiului Rus are loc la 11 martie 1836 prin introducerea Regulamentului cu privire la Biserica Armeano-gregoriană din Imperiul Rus, care cum nu se poate mai bine, reflectă relația dintre puterea imperială și această confesiune.

Acest act reglator va constitui norma legală a evoluției relațiilor dintre Biserica armeană și statul țarist, fapt reiterat și în Codurile de legi ale

Imperiului Rus, și vor funcționa pe tot parcursul secolului al XIX-lea – începutul celui următor. În conformitate cu acest Regulament, Bisericii armeano-gregoriene i se acorda o structură de conducere autonomă. Conducerea supremă a acestei instituții aparținea Patriarhului, ce își avea locația în Mănăstirea Ecimiadzinului în cuprinsul Rusiei. Concomitent, acesta era considerat capul spiritual a tuturor celor ce practicau confesiunea armeano-gregoriană, fiind înzestrat cu titlul de Catolicos. Din punct de vedere al unităților administrativ-religioase, aceasta se împărțea în șase eparhii: a Erevanului, a Carabahului, a Georgiei, a Șemahinului, a Nahicevano, a Basarabiei și a Astrahanului. Capii acestor unități erau numiți sau destituiți din rândurile demnitarilor bisericești ai acestei confesiuni de către împărat, aceștia fiind obligați a depune un jurământ de credință față de puterea imperială în momentul numirii lor.

În ajutorul șefilor eparhiali, pentru conducerea unităților încredințate, se înființau vicariatele și consistoriile. Consistoriile duhovnicești se constituiau în fiecare eparhie fiind conduse de către capul eparhial, în acestea fiind incluși și arhimandritul și trei reprezentanți ai preoțimii albe; printre funcțiile acestui așezământ numărându-se supravegherea nemijlocită asupra preoțimii, buna funcționare a unităților bisericești (care erau parohiile) și a instituțiilor educațional-bisericești, unele din problemele de ordin juridic ș.a. În parohii erau numiți preoți care aveau aceleași drepturi și obligații ca și semenii lor din cadrul Bisericii Ortodoxe Ruse. Și ce era de fapt mai important conform Regulamentului din 1836, e că puterea laică avea posibilitatea și dreptul de efectuare a controlului din punct de vedere administrativ și politic asupra Bisericii armeano-gregoriene, fapt ce-i permitea puterii imperiale intervenția în orice moment considerat de către aceasta necesar în afacerile acestei instituții religioase.

În concluzie, putem afirma faptul că „simpatia” Imperiului Rus față de confesiunea armeană rezulta nu atât din compasiunea autorităților țariste sau de apropierea doctrinară a acestui cult religios de Biserica Ortodoxă, ci, în primul rând, din scopurile în care urmau să fie folosiți reprezentanții acesteia, în particular, și obștea armeană, în general, din care au și generat nenumăratele privilegii și un statut „favorizant” în comparație cu alte minorități confessionale de pe teritoriul Basarabiei.